

Halina Zgólkowa

SŁOWNIK PODSTAWOWY JĘZYKA POLSKIEGO
DLA CUDZOZIEMCÓW
CHARAKTERYSTYKA LEKSYKALNA

Zawarte poniżej rozważania dotyczyć będą głównie charakterystyki semantycznej słownictwa proponowanego do słownika podstawowego języka polskiego. Nim jednak zajmiemy się ową charakterystyką, godzi się wspomnieć o sposobie skompletowania listy haseł do tego słownika¹.

D. Buttler w artykule *Dobór wyrazów do słownika-minimum języka polskiego* stwierdza m. in. „nie ulega wątpliwości, że informacje, których dostarcza analiza listy frekwencyjnej słownictwa jednego choćby stylu, są nieocenioną pomocą w opracowaniu słownika-minimum²”, zaś nieco wcześniej formułuje sugestię, „że lista frekwencyjna jednego stylu, nawet najbardziej zbliżonego pod względem leksykalnym ze spontaniczną polszczyzną mówioną, nie może stanowić wyłącznej podstawy słownika-minimum³”. Zarówno z jednym, jak i z drugim stwierdzeniem należałoby się zgodzić i szukać takiego rozwiązania, które umożliwiłoby „zbudowanie” w miarę obiektywnego, a przy tym reprezentatywnego słownika-minimum dla współczesnej polszczyzny. Taki słownik już istnieje⁴ i zawiera 1520 haseł. Zasób słownictwa jest przeznaczony przede wszystkim dla I (podstawowego) poziomu nauczania języka polskiego⁵.

¹ Szerzej na ten temat por. H. Zgólkowa, *Ilościowa charakterystyka słownictwa współczesnej polszczyzny*, Poznań 1987, s. 31–52 i 118–135; oraz H. Zgólkowa, *Dobór słownictwa do nauczania języka polskiego jako obcego*, [w:] *Nauczanie języka polskiego jako obcego* (w druku).

² D. Buttler, *Dobór wyrazów do słownika-minimum języka polskiego*, „Poradnik Językowy” 1977, s. 261.

³ Tamże.

⁴ Z. Kurzowa, H. Zgólkowa, *Słownik-minimum języka polskiego*, Poznań (w druku).

⁵ Lista haseł koniecznych do opanowania na I poziomie nauczania języka polskiego została zaproponowana przez Zgólkową, *Ilościowa charakterystyka...*, s. 118–135 i następnie zweryfikowana przez członków Komisji Ekspertów MEN powołanej dla opracowania gramatyki i słownictwa podstawowego języka polskiego dla obcokrajowców w latach 1986–1988.

Analogiczny sposób postępowania został zastosowany przy kompletowaniu materiału dla II (stopień nauczania średniozaawansowany) i III (zaawansowany stopień nauczania) poziomu słownictwa. Przy ustalaniu listy hasel dla poziomu II ze wszystkich materiałów leksykograficznych⁶ wyodrębniono materiał leksykalny występujący na listach frekwencyjnych z numerami rangowymi od ≈ 501 do ≈ 1000 . Szczegółowe informacje na ten temat podaje tab. 1.

Uzyskana w ten sposób lista dla II poziomu nauczania obejmowała 2464 hasła. Operacja następna polegała na skonfrontowaniu tej listy z ustalonym uprzednio słownikiem-minimum (po modyfikacjach wprowadzonych przez Komisję Ekspertów). Z listy 2464 hasel usunięto więc wszystkie te hasła, które znalazły się na liście minimum. Po wyeliminowaniu tych hasel na liście II poziomu słownictwa pozostało ich 1454. Tę listę również poddano szczegółowej obserwacji ze względu na kryterium „potrzeb życiowych”. Obserwacji i uzupełnień dokonywała także wspomniana Komisja Ekspertów. Lista ta zawiera słownictwo nowe w stosunku do listy minimum i obejmuje 1304 hasła.

Ustalenie listy stanowiącej III poziom słownictwa polegało na powtórzeniu wszystkich tych operacji, które zastosowano przy kompletowaniu listy poziomu II. Z list rangowych ekscerpowano tym razem słownictwo znajdujące się na pozycjach od ≈ 1000 do ≈ 1500 (por. tab. 1). Po wyeliminowaniu hasel występujących na uprzednio ustalonych listach poziomu I i II pozostało 1356 hasel. Ostateczna lista powstała również w wyniku modyfikacji uwzględniających „potrzeby życiowe” podobnie jak w przypadku poziomów I i II. Zawiera ona 1660 hasel.

Słownictwo występujące na listach sporządzonych dla trzech poziomów obejmuje więc całość materiału leksykalnego, który wystąpił na opracowanych dotąd dla różnych odmian współczesnej polszczyzny listach rangowych na pozycjach od 1 do ≈ 1500 . Można by więc uważać, iż w ten sposób powstała lista 4484 hasel podstawowego słownika języka polskiego. W istniejącym już *Słowniku podstawowym języka polskiego dla cudzoziemców*⁷ zawierającym około 5000 hasel, autorki mocno akcentują, że „Głównym czynnikiem decydującym o wyborze hasel było przeznaczenie *Słownika podstawowego* dla określonego odbiorcy, tzn. studenta lub stażysty zagranicznego podejmującego

⁶ I. Kurcz, A. Lewicki, J. Sambor, J. Woronczak, W. Masłowski, *Słownictwo współczesnego języka polskiego. Listy frekwencyjne*, t. 1–5, Warszawa 1974–1977; H. Zgólkowa, *Słownictwo współczesnej polszczyzny mówionej. Lista frekwencyjna i rangowa*, Poznań 1983; H. Zgólkowa, K. Bułczyńska, *Słownictwo dzieci w wieku przedszkolnym. Listy frekwencyjne*, Poznań 1987 oraz nie opublikowane wydruki komputerowe około 1500 najczęstszych wyrazów używanych w telewizji opracowane przez krakowski zespół badawczy pod kierunkiem prof. Z. Kurzowej.

⁷ B. Bartnicka, R. Sinielnikoff, *Słownik podstawowy języka polskiego dla cudzoziemców*, Warszawa 1979.

Tabela I

Charakterystyka ilościowa najczęstszego słownictwa współczesnej polszczyzny

Tom*	Liczba uwzględnionych hasel			Wyrazy z frekwencją			Łączna liczba użyc uwzględnionych hasel			Pokrycie tekstu w %		
	poziom zaawansowania przy nauczaniu języka polskiego											
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
1	510	508	548	28	15	10	53 660	9 869	5 324	53,7	63,5	68,8
2	517	532	454	30	16	11	52 452	11 535	5 764	52,5	63,9	69,7
3	524	478	529	30	16	10	66 738	10 161	6 430	66,7	76,9	83,3
4	503	509	572	22	12	8	56 160	8 007	5 303	56,2	64,2	69,5
5	512	498	458	20	10	7	70 549	6 751	3 625	70,5	77,3	80,9
6	490	529	477	20	9	6	79 917	6 804	3 283	79,9	86,7	90,0
7	536	463	477	20	10	6	82 472	6 192	3 615	82,5	88,7	92,3
TV	502	524	512	49	26	17	111 599	18 208	10 473	59,0	68,7	74,2

* Badania oparto: I. Kurcz, A. Lewicki, J. Sambor, J. Woronczak, W. Maślowski, *Słownictwo współczesnego języka polskiego. Listy frekwencyjne*, t. 1-5, Warszawa 1974-1977. Poszczególne tomy to: 1 – *Teksty popularnonaukowe*, 2 – *Drobne wiadomości prasowe*, 3 – *Publicystyka*, 4 – *Proza artystyczna*, 5 – *Dramat artystyczny*, 6 – *Słownictwo współczesnej polszczyzny mówionej*, 7 – *Słownictwo dzieci w wieku przedszkolnym*, TV – *Słownictwo polskiej telewizji*.

naukę języka polskiego. Wychodzono więc z założenia, że *Słownik* powinien zawierać taki zasób słów, za pomocą którego cudzoziemiec mógłby – w stosunkowo krótkim czasie – nie tylko porozumiewać się po polsku [...] zarówno w sprawach codziennych, jak i dotyczących różnych dziedzin życia kulturalnego i społecznego, lecz także uzyskiwać informacje o znaczeniach nowych dla siebie wyrazów napotykanym w otoczeniu polskim, nie objętych podstawowym minimum”⁸.

W obecnie proponowanym słowniku zakłada się, że mógłby on trafić do znacznie szerszego odbiorcy – nie tylko studenta i stażysty – lecz raczej do każdego cudzoziemca pragnącego poznać język polski, a nawet do każdego użytkownika polszczyzny, niekoniecznie cudzoziemca, któremu mógłby służyć jako materiał weryfikujący i wzbogacający znajomość słownictwa (np. do ucznia szkoły podstawowej).

Szczegółowa analiza haseł wspomnianego *Słownika podstawowego języka polskiego dla cudzoziemców* B. Bartnickiej i R. Sinielnikoff i porównanie jego zawartości z proponowaną przeze mnie listą wskazuje na pewne istotne różnice. Otóż w *Podstawowym słowniku języka polskiego dla cudzoziemców* nie znalazło się 1219 haseł, które zawiera lista proponowana przeze mnie. Są to między innymi takie wyrazy jak: *absolwent, dolar, demokratyczny, ekonomiczny, młodzieżowy, przestępczość, solenizant, solidarność, spacerować, stulecie, tematyka, turystyka, ułamek, wieżowiec, wirus, wychowanie, zakończenie, żywiliwość* i inne.

Znacznie więcej – bo aż 2502 hasła to te, które wystąpiły w *Słowniku podstawowym języka polskiego dla cudzoziemców*, a brak ich na liście tu proponowanej. Wśród nich są i takie, które przez współczesnego Polaka są używane raczej rzadko (żeby to stwierdzić, wystarczy uwzględnić istniejące już słowniki frekwencyjne). Zdarzają się i takie, których dzisiejszy Polak nie używa w ogóle, chyba że jest wąsko wyspecjalizowanym fachowcem. Mam tu na myśli hasła takie jak: *suwak, bagno, barykada, stryj, flirt, flakon, spiszek, snobizm, szczenię, tragarz, świder, tandeta, waza, zelówka, zaulek* i inne.

Przy ostatecznym budowaniu nowego słownika podstawowego języka polskiego niewątpliwie konieczna będzie refleksja nad wyżej wspomnianymi różnicami.

Odnotujmy także pewną, dość oczywistą prawidłowość zauważalną przy przechodzeniu od poziomu I do poziomu III (por. tab. 2). Otóż przyrost słownictwa dotyczy w coraz większym stopniu kategorii autosemantycznych, w coraz mniejszym zaś – synsemantycznych. Na liście minimum znajduje się stosunkowo duży repertuar przyimków, spójników i zaimków, a także partykuł i wykrzykników⁹. Ich przyrost do poziomu podstawowego jest

⁸ Tamże, s. 3–4.

⁹ Szczegółową charakterystykę wyrazów gramatycznych i pragmatycznych, które znalazły się

stosunkowo niewielki. Natomiast w kategoriach rzeczowników, czasowników, przymiotników i przysłówków zwiększenie objętości listy powoduje raczej gwałtowny wzrost ich udziału. Przyrastanie słownictwa w zakresie poszczególnych części mowy ilustruje tab. 2.

Tabela 2

Proporcje części mowy na listach haseł do słownika-minimum
i słownika podstawowego języka polskiego

Typ słownika		Rze- czow- niki	Cza- sow- niki	Przy- miot- niki	Przy- słów- ki	Za- im- ki	Li- czeb- niki	Par- ty- kuły	Wy- krzyk- niki	Spój- niki	Przy- im- ki
Słownik- -minimum	N	668	295	177	73	52	54	51	22	43	34
	%	46,2	19,8	11,8	4,9	3,5	3,6	3,4	1,5	2,9	2,3
Słownik podstawowy	N	2 233	1 084	650	218	60	62	51	22	47	47
	%	50,0	24,1	14,5	4,9	1,3	1,3	1,2	0,5	1,1	1,1

Ze względu na bardzo istotne kryterium życiowej przydatności słownictwa na poziomie elementarnym, dla wspomnianej już „surowej listy” haseł¹⁰ sporządzono szczegółową analizę semantyczną słownictwa autosemantycznego. Wyodrębniono więc 42 kategorie leksykalno-semantyczne¹¹. Stanowiły one następnie podstawę dla oceniania kompletności zarówno całości owego pejzażu wyodrębnionych kategorii, jak i zupełności słownictwa występującego wewnątrz poszczególnych zakresów.

Wzbogacanie słownictwa przez przechodzenie do poziomu II i III oznacza zarówno uzupełnianie wspomnianego pejzażu o nowe kategorie oraz pęczniecie wewnątrz niektórych zakresów. Szczegółowa analiza leksykalno-semantyczna takich zakresów i kategorii jest coraz bardziej skomplikowana, a jednocześnie wymaga coraz mniej ingerencji sugerowanych przez kryterium „potrzeb życiowych”. Stopniowo owe potrzeby życiowe przeistaczają się coraz bardziej w potrzeby zawodowe związane zwłaszcza ze słownictwem specjalistycznym i abstrakcyjnym.

Oto próba analizy leksykalno-semantycznej haseł proponowanych do słownika podstawowego¹². Interesować nas będą oczywiście tylko hasła

w słowniku-minimum, zawiera rozdział II w opracowaniu Zgólkowej, *Ilościowa charakterystyka...*, s. 37–40.

¹⁰ Por. Zgólkowa, *Ilościowa charakterystyka...*, s. 118–135.

¹¹ Tamże, s. 40–52.

¹² Uwzględniono tu propozycje wcześniejsze takie, jak sugestie dotyczące listy haseł do słownika-minimum (por. Zgólkowa, *Ilościowa charakterystyka...*) oraz propozycje D. Buttler, i W. W. Morkovkina (por. D. Buttler, *Statystyka leksykalna a badanie odmian stylowych języka polskiego*, „Przegląd Humanistyczny” 1979, nr 4).

autosemantyczne, tj. rzeczowniki, przymiotniki, czasowniki i przysłówki. Sięgnijmy w tym celu do schematu Morkovkina, według którego D. Buttler¹³ analizuje rzeczowniki na podstawie materiału zaczerpniętego z trzech odmian stylowych: stylu publicystycznego, artystycznego i naukowego. Klasyfikacja ta zawiera 46 kategorii semantycznych.

W niniejszym opracowaniu proponuję dwie istotne modyfikacje. Pierwsza dotyczy rozszerzenia pola zainteresowania na inne autosemantyczne kategorie, takie jak przymiotnik, przysłówki i czasownik. W grupach wyznaczonych w zasadzie przez rzeczowniki umieszczone zostaną również inne części mowy. W ten sposób dokona się analizy tematycznej – praktycznie rzecz biorąc – całego słownictwa autosemantycznego bez ograniczania się tylko do rzeczowników. Modyfikacja druga zaś dotyczy zmiany sposobu wyróżniania grup i podgrup słownictwa tematycznego. Szczegóły (w tym również liczba kategorii) widoczne będą przy omawianiu poszczególnych wyróżnionych grup i ich zawartości. Oto leksykalna charakterystyka proponowanego materiału autosemantycznego do podstawowego słownika języka polskiego. Ze względu na szczupłość miejsca poszczególne grupy są ilustrowane tylko przykładami. W każdej z nich znajduje się po kilkadziesiąt haseł.

I. Człowiek.

1. Określenia ogólne: *chłop, chłopak, dzieciak, dziecko, dziewczyna, facet, gość, kobieta, mężczyzna, kolega, niemowlę, baba, staruszka, panna, pani, pan, osoba*;

2. Cechy i wygląd zewnętrzny: *pijak, spioch, wariat, marzyciel, idiota, blażen, bohater; brunet, blondynka, elegancki, wysoki, niski, szczupły, przystojny, chudy, młody*;

3. Części ciała: *tkanka, blona, ciało, krew, nerw, skóra, dłoń, broda, brzuch, gardło, głowa, oko, język, nos, usta, ząb, kolano, ręka, noga, palec, paznokieć, szyja, plecy, włos, mózg, wątroba, gruczoł, komórka i inne*;

4. Cechy charakterologiczne (w tym działania negatywne): *obowiązek, zdolność, odpowiedzialność, odwaga, ambicja, cierpliwość, duma, inteligencja, wada, zaleta, cecha, charakter; uparty, sympatyczny, prawdomówny, pracowity, leniwy, mężny, mądry, grzeczny, zły, dobry, nerwowy, niecierpliwy, zdecydowany, szczery, wierny, wrażliwy, wytrwały, tchórzliwy, odważny, poważny, dzielny, głupi, rozsądny; klamać, męczyć, kopać, bić, niszczyć, walić, rozbić, kaleczyć, szukać, ukraść, uderzyć*;

5. Postawy i stany emocjonalne: *marzenie, pragnienie, emocja, trema, zdumienie, zdziwienie, nadzieja, radość, rozpacz, nienawiść, niepokój, nieszczęście, uczucie, żal, pochwała, wiara, wstyd, ochota, miłość, lęk, honor, szczęście, śmiech, litość, obawa, życzliwość, nastrój, złość, zmartwienie, zaufanie, przykrość, samopoczucie, pewność, ulga, satysfakcja, spokój; zadowolony, oburzony,*

¹³ Por. Buttler, *Statystyka leksykalna...*

wesoły, szczęśliwy; przejmować się, martwić się, marzyć, kochać, dziwić się, gardzić, gniewać się, drzeć, cierpieć, cieszyć się, czuć się, denerwować się, bać się, zazdrościć, nienawidzić, obawiać się, uwierzyć, wątpić, wstydzić się, pragnąć, żałować, lubić, szanować, tęsknić, wybaczyć, płakać, podziwiać, ufać, cieszyć się;

6. Stany percepcyjno-poznawcze: obserwacja, smak, widzenie, zapach, myśl, pamięć, rozum, refleksja, zainteresowanie, wrażenie, świadomość, wyobrażenie, umysł, uwaga, spojrzenie; widzieć, wiedzieć, poznać, myśleć, rozumieć, usłyszeć, spoglądać, wyobrazić, zainteresować, dostrzec, zauważyć, przekonać się, zapamiętać, pamiętać, sądzić;

II. Społeczeństwo.

1. Grupy i kategorie społeczne: pokolenie, plemię, społeczeństwo, publiczność, zespół, towarzystwo, tłum, młodzież, ekipa, grupa, załoga, gromada, ludzie, ludzkość, zbierowisko;

2. Rodzina: rodzina, matka, ojciec, babcia, dziadek, córka, syn, wnuk, ciocia, wujek, brat, siostra, kuzyn, mąż, żona, krewny, wdowa, synowa, rodzeństwo, rodzice, macocha, małżeństwo;

3. Stosunki międzyludzkie: pomoc, aktywność, konflikt, dyskusja, kontakt, krytyka, więź, współpraca, współzawodnictwo, wizyta, solidarność, zobowiązanie, przyjaźń, sąsiad, przyjaciel; koleżeński; klócić się, dyskutować, obiecać, umówić się;

III. Komunikowanie się, mówienie.

1. Verba dicendi: opowiadać, gadać, informować, rozmawiać, pytać, stwierdzać, mówić, powiedzieć, wolać, odezwać się, zapytać, zapewniać, dogadać się, komentować, krzyczeć, przemawiać; wiadomość, zawiadomienie, propozycja, doniesienie, komunikat, dialog, powiedzenie, rozmowa, pytanie, twierdzenie, relacja, wymówka, odpowiedź, oświadczenie;

2. Formy grzecznościowe: przedstawiać się, przepraszać, klaniać się, dziękować, częstować, zapraszać, życzyć, gratulować, podziękować; szacunek, życzenie, zaproszenie, prezent, bukiet, upominek, podarunek, pozdrowienie, dobranoc; szanowny, uprzejmy, życzliwy, kochany, laskawy, serdeczny;

3. Dokumenty, dane personalne: biografia, dokumentacja, dowód, akt, zaświadczenie, podpisanie, podpis, życiorys; pleć, nazwa, nazwisko, imię, pochodzenie, urodzenie, tożsamość, paszport, ankieta, blankiet, dokument, narodowość, obywatelstwo, zameldowanie; nazywać się, urodzić się; osobisty, paniński, cywilny, obywatelski;

4. Język i posługiwanie się nim: błąd, czytanka, tekst, wyraz, wypowiedź, pisownia, urywek, rozdział, słowo, słownik, zdanie, litera, kropka, styl, napis, mowa, akcent, nawias, zwrot; czytelnie, wyraźnie;

IV. Mieszkanie, dom.

1. Nazwy pomieszczeń i ich części: chata, dom, domek, izba, blok, korytarz, lokal, kuchnia, mieszkanie, przedpokój, łazienka, willa, wieżowiec, ubikacja,

pokój, piwnica; mur, plot, piętro, ściana, brama, budynek, drzwi, sufit, schody, balkon, okno, podwórze, podłoga; mieszkać;

2. Sprzęt, wyposażenie: *dzwonek, budzik, dywan, biurko, firanka, fotel, kosz, lustro, lodówka, kanapa, krzesło, kran, kaloryfer, lampa, mebel, lawka, półka, pralka, wanna, sprzęt, stolik, stół, tapczan, szafa; koc, koldra, prześcieradło, powłoka, serweta, ręcznik, poduszka; widelec, czajnik, filiżanka, garnek, kocioł, łyżka, łyżeczka, kieliszek, kubek, miska, nóż, serwis, patelnia, naczynie, porcelana, talerz, talerzyk, szklanka, wiadro;*

3. Posiłki i potrawy: *śniadanie, obiad, kolacja; apetyt; przyprawa, danie, deser, dieta, jedzenie, potrawa, posiłek, pokarm, chleb, ciastko, cukier, czekolada, bułka, bigos, jajecznica, dżem, herbata, zupa, kompot, lody, kanapka, kawa, kielbasa, kotlet, mięso, miód, mleko, makaron, masło, mąka, sok, sos, sól, pieczeń, tort, alkohol, piwo, wino, wódka, placek; jeść, karmić, gotować, zjadać, próbować, nakarmić, napić się, słodzić, smażyć, piec, pieć; gastronomiczny, pikantny, gorzki, kwaśny, słodki, słony, soczysty, smaczny;*

4. Higiena osobista: *pasta, mydło, natrysk, kąpiel, krem, gąbka, grzebień; kąpać się, czesać, myć, prać, prasować, suszyć, umyć, uczesać;*

V. Potrzeby życiowe.

1. Zdrowie, choroby, leczenie: *dentysta, lekarz, choroba, chory, ból, gorączka, dolegliwość, grypa, lek, bakteria, kaszel, katar, maść, wirus, witamina, zdrowie, apteka, zastrzyk, sekcja, reumatyzm, rana, rak, rehabilitacja, poród, operacja, zabieg, zakażenie, opatrunek, tabletka, śmierć; boleć, chorować, badać, zemrzeć, leczyć się, zachorować, pocić się; ramny, zdrowy, bolesny;*

2. Odzież i ozdoby: *moda, czapka, but, bielizna, fartuch, futro, garnitur, bluzka, kostium, koszula, krawat, kurтка, majtki, marynarka, sweter, mundur, spódnica, strój, sukienka, skarpetka, spodnie, rękawiczka, rajstopy, ubranie, pantofel, piżama, płaszcz, szal; pas, parasolka, naszyjnik, kolczyk, wstążka; ubrać się, uszyć, rozebrać się, przebrać się;*

3. Narzędzia i przybory: *portmonetka, nici, żelazko, nożyczki, teczka, szczerotka, szpilka, sznurowadło, adapter, zegarek, scyzoryk, latarka, fotografia, lornetka i inne;*

VI. Życie duchowe.

1. Religia, wierzenia, obyczaje: *komunia, katolik, kościół, krzyż, ksiądz, proboszcz, religia, świątynia, papież, diabeł, bóg, duch, dusza, grzech, anioł, sumienie; choinka, gwiazdka, święto, przyjęcie, ślub, urodziny, obyczaj, wesele, imieniny; ożenić się; religijny, święty, kościelny, uroczysty;*

2. Odpoczynek, turystyka: *sen, przechadzka, wczasy, wakacje, spacer, urlop, wypoczynek, rajd, turystyka, wycieczka; turystyczny; drzemać, odpocząć;*

3. Rozrywka, kultura: *cyrk, festiwal, film, impreza, kino, koncert, kabaret, kultura, meloman, przedstawienie, widz, muzeum, muzyka, orkiestra, perkusja, fortepian, instrument, gitara, bal, zabawa, piosenka, wystawa, występ, opera, śpiew, taniec, zabytek, posąg, pałac, zamek; teatralny;*

4. Literatura, prasa: *baśń, literatura, wiersz, twórca, utwór, poeta, twórczość, autor, wywiad, czasopismo, dziennik, gazeta, komentarz, prasa, artykuł, recenzja, reportaż; artystyczny, literacki, publicystyczny;*

5. Szkoła i nauczanie: *oświata, przedszkole, zerówka, liceum, szkoła, uniwersytet, uczelnia, technikum, politechnika, podręcznik, ocena, wiedza, matura, książka, klasówka, lekcja, greka, łacina, dwója (dwójka), trójka, czwórka, piątka, zeszyt, nauczanie, absolwent, uczeń, klasa, wykształcenie, wychowawca, tablica, szkoła, szkolnictwo, wykład, student, stypendium; akademicki, studencki, szkolny; przeczytać, uczyć się, zanotować, studiować, umieć;*

6. Nauka: *psychologia, logika, pedagogika, referat, wydział, studium, rektor, badacz, uczony, nauka, naukowiec, asystent, akademia, magister, kongres, konferencja, profesor, habilitacja, egzamin, instytut, filozof, docent; doktorski, naukowy;*

7. Sport: *wyścig, start, porażka, boisko, boks, gol, gimnastyka, igrzyska, basen, kolarz, mecz, łyżwa, narta, trener, turniej, trening, stadion, piłka, piłkarz; olimpijski, piłkarski, narciarski, karny, sportowy;*

8. Radio i telewizja: *odbiornik, antena, serial, radio, radioodbiornik, radio-słuchacz, transmisja, tranzystor, telewizor, telewizja, telewizor; radiowy, telewizyjny;*

VII. Praca.

Praca zawodowa: *pracować, robić, budować, zatrudnić, usługa, zawód, posada, etat, praca, produkcja, przedsiębiorstwo, spółdzielnia, kopalnia, fabryka, huta, przemysł, warsztat, piekarnia, zakład, stocznia, port; sprzedawca, pedagog, nauczyciel, urzędnik, listonosz, pielęgniarz, dziennikarz, rybak, sekretarka, robotnik, kucharka, marynarz, mechanik, pracownik, inżynier, fryzjer, kelner, jubiler, górnik, aktor i inne.*

VIII. Czas, przestrzeń, miara.

1. Zjawiska fizyczne i ich właściwości: *błysk, energia, światło, ogień, promień, smuga, ciepło, dźwięk, blask, promień, napięcie, para, napięcie, podczerwień, tlen, atom, pierwiastek, wrzątek, cień, ciśnienie, prąd, izotop, gaz, ciecz; ciekły, elektronowy, elektryczny, gorący, promieniotwórczy, słoneczny, mroźny, chłodny, ciepły;*

2. Wielkość, miara, kształt: *numer, stopień, rozmiar, wymiar, wysokość, większość, objętość, obwód, odcinek, odległość, grubość, długość, ciężar, miara, deko, tona, gram, kilogram, kilometr, metr, centymetr, ilość, milimetr, procent, sześćcian, stożek, trójkąt, kwadrat; równoległy, okrągły, płaski, podłużny, obszerny, krótki, kwadratowy, długi; głęboko, dużo, mało, minimum, mniej, mnóstwo, wiele, rzadko, szeroko, wysoko;*

3. Czas: *termin, rozpoczęcie, zakończenie, początek, data, rano, przeszłość, moment, epoka, era, sezon, przyszłość, stulecie, rok, zima, lato, wiosna, jesień, tydzień, poniedziałek, wtorek, środa, czwartek, piątek, sobota, niedziela, sekunda, minuta, godzina, chwila, doba, okres, pora, czas, dzieje, noc, wieczór, dzień,*

kwartał, miesiąc, styczeń, luty, marzec, kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, październik, listopad, grudzień; rozpocząć się, skończyć, zacząć, roczny, dzisiejszy, tegoroczny, początkowy, wczesny, bieżący, dawny, ówczesny, dziś, dawno, wczoraj, codziennie, corocznie, dawno, późno, jutro, rocznie, poprzednio, potem;

4. Ruch: *przejechać, przejść, przelecieć, maszerować, minąć, kręcić się, iść, gonić, biec, chodzić, objechać, wędrować, spacerować, skakać, jechać, płynąć, uciekać;*

5. Zjawiska atmosferyczne: *deszcz, burza, klimat, mgła, powietrze, wilgoć, wiatr, zmierzch, mrok, mróz, ulewa, upał, pogoda, opad, śnieg; niebo, atmosfera, planeta, orbita, ziemia, słońce, chmura, księżyc, gwiazda;*

6. Przestrzeń, położenie w przestrzeni: *północ, południe, zachód, wschód; wzgórze, wyspa, okrąg, teren, terytorium, wybrzeże, szosa, obszar, rzeka, region, rejon, osiedle, park, pastwisko, okolica, pole, plac, plaża, wyżyna, granica, łąd, jezdnia; naprzeciw, wszcz, wszędzie, tu, tam;*

7. Kolorystyka: *kolor, barwa, różowy, czarny, biały, czerwony, jasny, szary, zielony, niebieski, żółty, siwy, błękitny, kolorowy;*

8. Działania matematyczne: *obliczyć, dzielić, dodać, dodawać; liczba, obliczenie, nierówność, wykres, połowa, ułamek, równanie, różnica, suma, minus, plus, dodawanie;*

IX. Przyroda.

1. Rośliny: *przyroda, roślina, trawa, chrzan, burak, cebula, grzyb, kapusta, kartofel, kalafior, marchew, warzywo, ziemniak, sałata, ogórek, pomidor; kwiat, fiolek, goździk, róża, tulipan; drzewo, dąb, brzoza, jarzębina, liść, krzak, wierzb, sosna; czereśnia, cytryna, jabłko, jagoda, gruska, owoc, śliwka;*

2. Zwierzęta: *ssak, jamnik, jelen, koń, baran, lew, kot, pies, krowa, lis, małpa, sarna, zając, świnka; dzięciol, gołąb, bocian, labędź, kogut, kaczka, kura, ptak, ryba, żaba, śledź, owad, biedronka, motyl, mrówka, mucha, robak, pszczoła, żmija.*

3. Rolnictwo: *rolnik, gospodarstwo, hodowla, zboże, żniwa, gleba, pogłowie, trzoda, bydło, pole, działka, ogród, uprawa.*

X. Instytucje.

1. Poczta, telefon: *przekaz, przesyłka, łączność, znaczek, adres, słuchawka, paczka, koperta, list, poczta, pocztówka, telefon, telegram, telefonować;*

2. Komunikacja, podróż: *podróż, dworzec, komunikacja, stacja, przystanek, peron, pasażer, jacht, helikopter, lokomotywa, kolej, motocykl, łódka, wagon, statek, samochód, samolot, rower, traktor, tramwaj, auto, autobus, pojazd, pociąg, taksówka, wóz;*

3. Ekonomia, handel: *umowa, premia, wynagrodzenie, wydatek, zapłata, fundusz, dochód, budżet, import, eksport, interes, koszt, kryzys, usługa, cena, dolar, forsa, handel, zakup, grosz, banknot, klient, kasa, kredyt, kwota, waga, sprzedaż, skup, rynek, rachunek, pieniądz, towar, zysk, oszczędność; ekonomicz-*

ny, eksportowy, oplacalny, handlowy; kosztować, zapłacić, zarobić, sprzedać, kupić, liczyć, płacić, oszczędzać;

4. Instytucje użyteczności publicznej: restauracja, kawiarnia, bar, stolówka, teatr, świetlica, szatnia, poczekalnia, aula, pawilon, sala, klub, hotel, szpital, przychodnia, biblioteka, czytelnia, księgarnia, sklep, kiosk, firma, instytucja, kino;

XI. Polityka.

1. Pojęcia ogólne: wolność, sojusz, socjalizm, polityka, strajk, rewolucja, ustrój, przywódca, republika, plenum, wiec, władza, manifestacja, propaganda, lewica, ideologia, imperializm, demokracja, departament, sejm, poseł, rząd, sekretarz, minister, ministerstwo, premier, prezydent; obradować, reprezentować, organizować; partyjny, demokratyczny, socjalistyczny, kapitalistyczny, komunistyczny, zagraniczny, imperialistyczny, rewolucyjny;

2. Instytucje państwowe i społeczne: województwo, wojewoda, administracja, stolica, państwo, parlament, kadencja, przepis, urząd, ustawa, uchwała, zarząd, posiedzenie, stronnictwo, konsulat, ambasada, samorząd; flaga, godło, naród, patriotyzm, ojczyzna, obywatel; państwowy, krajowy, narodowy, wojewódzki, terenowy, organizacyjny, gminny;

3. Prawo: ofiara, dochodzenie, kara, morderca, przestępczość, prawo, prokurator, więzienie, więzień, zbrodnia, adwokat, sprawiedliwość, sędzia, sąd, wyrok, śledztwo, świadek, wina; aresztować, zamordować, oskarżyć; oskarżony, winny;

4. Wojna, armia: agresja, atak, zatarg, nalot, napad, zwycięstwo, rozkaz, patrol, okupacja, wyzwolenie, pistolet, wróg, walka, obrona, front, karabin, interwencja, granat; żołnierz, armia, oficer, partyzant, pułkownik, wojsko, major, marszałek, generał, kapitan, kapral, sztab, dowódca, brygada, dywizja; lotniczy, odrzutowy, wojenny, wojskowy, pancerny, bojowy.

XII. Słownictwo abstrakcyjne: postanowienie, istnienie, założenie, zdarzenie, ujęcie, zapewnienie, osiągnięcie, forma, problem, pozycja, koncepcja, sprawa, perspektywa, temat, tendencja, zagadnienie, stanowisko, sprawa, ogół, podstawa, przykład.

Należy podkreślić, że wyodrębnienie tych grup i podgrup było podyktowane przede wszystkim potrzebą pewnego uporządkowania tematycznego słownictwa z proponowanej listy. Okazało się, że znalazło się na niej słownictwo niezbędne, nazywające te realia, z którymi na przykład cudzoziemiec styka się w życiu codziennym.

Konieczne zauważyć trzeba trudności w dokonaniu precyzyjnej, zwłaszcza ściśle spełniającej warunek rozłączności klasyfikacji jakiegokolwiek zasobu leksykalnego. Niedogodnością tą obarczona jest oczywiście również powyższa propozycja. Przykładowo więc hasło *rynek* może się znaleźć wśród nazw określających miejsce (obok *ulicy*, *placu* itp.), a także w grupie słownictwa związanego z polityką, ekonomią.

Przedstawione propozycje są kilkuwarstwowe i kilkuaspektowe, składają się na nie zarówno zasady doboru słownictwa, jak i konkretny wykaz sporządzony przy wykorzystaniu owych zasad. Obie te warstwy mogą i powinny być poddawane procedurom empirycznego ich uzasadniania. Empiryczną podstawę takich uzasadnień stanowić winny działania praktyczne wykorzystujące przedstawione propozycje w procesach dydaktycznych zarówno odnoszonych do rodzimych użytkowników polszczyzny (w procesach edukacyjnych prowadzonych przez polskie instytucje oświatowe i kulturalne, w tym zwłaszcza środki masowego komunikowania) oraz w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Owe działania praktyczne powinny dostarczać obserwacji dotyczących kompletności proponowanych list, a także trafności zasad stosowanych przy ich sporządzaniu. W przypadku cudzoziemców kryterium podstawowym winno być określenie stopnia skuteczności komunikacyjnej osób, które opanowały słownictwo podstawowe. W przypadku rodzimych użytkowników polszczyzny kryterium takie dotyczyłoby pragmalingwistycznego określenia faktycznej znajomości i stosowania przez osoby dysponujące odpowiednim cenzusem edukacyjnym.

Godzi się odnotować również synchroniczną ograniczoność przedstawionej propozycji. Jest ona opracowana dla polszczyzny dzisiejszej, używanej w latach sześćdziesiątych-osiemdziesiątych naszego stulecia. Ponieważ zaś słownictwo wykazuje stosunkowo dużą dynamikę zmienności historycznej, konieczne będzie niewątpliwie modyfikowanie proponowanej listy wraz ze zmianami dotyczącymi zasobu i frekwencji haseł występujących na niej.